

MODERNİZM POSTMODERNİZM VE ORGANİZASYON YAKLAŞIM

Süleyman ERYİĞİT
KAMU-İŞ Başuzman

KONUNUN ÖZÜ

Batı Medeniyetinin temelini oluşturan rasyonalizm, pozitivism aydınlanma geleneği ve bunların toplamından ibaret olan Modernizmin sınırlarının ve mahiyetinin tartışılmasıdır. Çünkü postmodern düşünce, modernizmin iddialarını ve inşalarını sorgulamaktadır. Postmodernist bakış açısı modernizme içeriden yeniden derinlikli bir bakış açısı, modernizmin eleştirisidir.

Organizasyon teorileri de modern paradigmanın üzerinde yükselmiştir. Rasyonalizmi ve pozitivismi kullanabildiği kadar kullanmıştır, ancak her geçen gün yine modernizmin oluşturduğu devamlı değişim olgusuyla karşı karşıyadır ve farklılaşmaktadır. Bu çalışmanın amacı postmodern düşüncenin organizasyon yaklaşımlarında katkısının olup olamayacağını sınınamaktır.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Modernizm, postmodernizm, "epoch" ve epistemoloji, bu çalışmada temel kavramlar olarak ele alınacak, konu bu kavramlar etrafında oluşturulmaya çalışılacaktır.

GİRİŞ

Kavram sosyal bilimlere ve felsefeye sanat ve edebiyattan geçmiş, 1980'li yıllardan sonra yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır.

Postmodernizm kavramı edebiyatta ilk defa Umberto Eco'nun "Gülün Adı" isimli romanında tanımlanmıştır. Daha sonra birçok Amerikalı ve Rus yazarlar kendilerini postmodernist olarak tanımladılar. Bunlar çoğulculuğa vurgu yapıyorlardı. (VVelge ve Holtbrugge, 1999:308). Bu dönem İkinci Dünya Savaşı

sonrasına rastlamaktadır. Yine bu dönemde postmodern mimari diye nitelenen yeni bir tarz ortaya çıkmıştır (Yılmaz; 1996:92). Mimaride postmodern tarz, modernizmin fonksiyonel ve tek tip tarzına karşı " radikal eklektizm" adını verdiği yeni bir üslupla karşı çıkıyordu (Welge ve Holtbrugge, 1999:308).

Felsefede postmodernizm kavramını gündeme sokan Fransız filozof Lyotard'dır. "The Postmodern Condition" isimli çalışmasıyla postmodernizm yoğun ilgilere muhatap olmuş, hemen hemen sosyal bilimlerin bütün alanlarında kavram bir yönüyle kullanılır olmuştur (Bolay, 1996:332, Welge ve Holtbrugge, 1999:309; Hassard,1994:8).

Postmodernizm kavramı sosyal bilimlerde ve felsefede "çağa özgü" anlamına gelen "epochal" ve "bilgi felsefesi" anlamına gelen "epistemological" olarak ele alınmaktadır (Welge ve Holtbrugge, 1999:309; Hassard, 1993:115; Hassard, 1994:1, Giddens,1992:10). İleriki satırlarda görüleceği üzere "çağa özgü - yeni devirlere ait" olan anlamıyla postmodernizm kolayca anlaşılır ve uygulamadan örneklerle desteklenebilirken, bilgi felsefesi anlamına gelen epistemolojik yönüyle organizasyon teorilerine katkıları hala net olarak ortaya konabilmiş değildir. Nitekim bu durumu 1999 yılında yazdıkları uzun makalelerinde iki yazar (Calas ve Smireich:666) şu şekilde belirtmektedirler:

"Sonuç olarak bizim ortaya koyduğumuz bir teori (veya bir önerme) değil, bir sınamaya niyetlenmedir; küçük bir anlatı (hikaye) söylemektir ki biz bununla diğerlerinin kulağını çınlatmayı umuyoruz".

MODERNİZM VE ORGANİZASYONLAR

Sosyal bilimlerde modern denilen olguyu tasvir edebilmek için üç farklı kavram kullanılmaktadır: Modernite, modernizasyon, modernizm. Bunlar arasındaki farklar şu şekilde belirtilebilir:

Modernite, çağa ilişkin bir anlam ihtiva eder. Rönesansla birlikte ortaya çıkmış, antikiteye ve eski dönemlere göre kendini tanımlamış ya da kullanılmıştır. Ancak daha sonra farklılaşarak 19'uncu yüzyılın sonu, 20'nci yüzyılın başındaki Alman sosyolojisinin perspektifinden; "geleneksel" olandan ayrılan anlamında yerleşmiştir (Hassard, 1993:113). Bir başka deyişle modern olanın karakteri, yenilik, değişme, yenilenme, çağa ayak uydurma gibi anlamlara sahiptir (Bolay:282)

Modernizasyon, çağdaş sosyolojide yaygın bir şekilde geleneksel yapılar ve kültürler üzerindeki ekonomik gelişmenin etkilerinin sonuçları, kanıtları olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla modernizasyon, sanayileşme üzerinde yükselen sosyal gelişmelerin belirtileri olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca bilimsel ve teknolojik

gelişme, modern milli devletler, dünya ölçeğinde kapitalist pazar yapısı, şehirleşme ve diğer organizasyon sistemlerinin unsurları olmaktadır. Yine sekülerizasyon üzerinde değişen kültürel yapıların insanlığın kendi kendini geliştirme ruhunun bir süreci olarak ele alınmaktadır (Hassard:114). Modernizasyon aynı zamanda bir toplum projesi olarak da anlaşılabilir.

Modernizm ise Cooper ve Burrell'e göre insanoğlunun kendisini Tanrının yada tabiatın bir yansıması (aksi) olarak görmekten vazgeçmesine tekabül eder(Hassard, 1993:111). Benzer bir şekilde Kant'ta modernizmi: insanın kendisinin dışında (harici) bir otoriteden - bir inanç temeli olarak - bağımlılığını yok etmesi sonucunda aklını keşfettiğini, bunun da modernizmi oluşturduğunu söyler (Hassard:117).

Fakat biz burada bu konulara fazla girmeyip, kavramlar arasındaki farkları da görmezden gelerek hareket edeceğiz. Böylece kavram kargaşasına düşmekten kurtulmayı umuyoruz. Modernizm kavramını tercih edeceğiz ve yukarıda belirtilen bütün anlamları bu kavramın içinde mütalaa edeceğiz.

Modernizm esasen sübjektif (öznel-enfüsi) olanın düşüncede her şeyin merkezine yerleştirilmesidir. Sujenin kendisini, dünyayı, çevreyi ve hatta insanüstü alemi yine kendi iç prensiplerinden itibaren yeniden kurması işlemidir. Tecrübenin öne çıkarılması, arkasından da eskiden ontolojik birer mihenk taşı mesabesinde kabul edilen Tanrı (vahiy yada onun yorumu) ölümsüzlük, insanüstü varlıklar, hatta aklın bilimsel mercceklerinden geçmeyen her şeyin tali konuma, pasif mevkie düşmesi yani kısaca seküiarizasyondur, inodernite-modernizm. Dolayısıyla modernizmde (modernitede) Aquinolu Thomas'ın yerini Descartes ya da Hegel, Dante'nin yerini Balzac almıştır (Armağan,1995:4Q).

Modernizmin özelliklerini, aydınlanma geleneğinin (Enlightment) ideallerini de ifade eden birer önerme biçiminde şöyle sıralamak mümkündür (Demir, 1197:121)

- Kendi kendini belirleyen özerk birey, toplumun (ve organizasyonun) temelini oluşturmaktadır.
- Ekonomik, sosyal ve idari alanlarda rasyonalizasyon; başka bir deyişle araçsal aklın (instrumental reason) iddialarının evrenselleştirilmesi gerekmektedir.
- Bilim yardımıyla yeni keşifler ve teknolojik gelişmeler sonucu insanın doğa üzerindeki denetimi sürekli artırılarak, sonsuz kalkınma ve ilerleme sağlanmalıdır.
- Batı uygarlığının dünyanın diğer yörelerinde ortaya çıkan uygarlıklara karşı kesin üstünlüğü söz konusudur, bu nedenle batı uygarlığının tüm kurumları dünyanın her yanına yayılmalıdır.

Kamu-İş; Cilt s 6 Sayı: 2/2001

- İktisadi alanda kitle üretimi, sanayileşme ve kalkınma tüm dünya insanlarına refah ve mutluluk getirecektir. Bu nedenle bütün ekonomiler buraya doğru yönlendirilmelidir.
- Uluslararası ilişkilerde temel aktör ulus devletlerdir. Bu nedenle ulus bilinci geliştirilmeli, ulusal sınırlar korunmalıdır.
- Sekülerizm: Sağlıklı bir toplum için sosyal ve siyasal alanlarda meşruluğun kaynak ve dayanağının dünyevi otoritelere devredilmesi gerekir.
- Haik kültürü ve yüksek kültür ayırımına dayalı bir kültürel farklılaşma ve tabakalaşma gereklidir, bu, kültürel evrimin yönünü tayin edecek, gelişimini sağlayacaktır.
- Düzen, hiyerarşi, otorite bütün kurumların en temel özellikleridir.
- İnsan, akli ve onun yapıp edebilecekleri ile dünyayı cennete çevirebilir, başka cennetler aramaya gerek yoktur.
- Bilimsel bilgi yöntem ve araçlarıyla "mutlak hakikati" (mutlak gerçekliği) bulabilir, bunun için insan üstü bir otoriteye (kaynağa) gerek yoktur.

Modern organizasyon teorileri içinde bulunduğu dönemin hakim düşünce sistemlerinden yararlanarak oluşturulmuşlardır. Rasyonalizm, deneycilik hem var olan organizasyonel yapıları tanımlamada hem de yeni organizasyon yapılan (veya teorileri) oluşturmada modern dönemde başarıyla kullanılmışlardır. Nitekim Cooper ve Burrell sanayii devriminin yükselmesine bağlı olarak Saint Simon ve August Comte'nin ortaya çıkan yönetim organizasyon problemlerine eğildiklerini, bu yazarların çalışmalarında organizasyon teorisi düşüncelerinin unsurlarına rastlandığını, hatta bununla da kalmayıp dikkat edildiğinde bu düşüncelerde erken "sistem yaklaşımının izine rastlandığını söylemektedir (Hassard,1993:117). Comte'a göre endüstriyel organizasyonlar toplum ve gelişme için oluşturulan kuruluşlardır. Dolayısıyla modernizm makro düzeyde teknolojik sistemlerin (bilginin ve tecrübenin) gelişmesi içinde açıklanmış olan ve bilgi tarafından oluşturulan yapılardır. (Hassard,1993:117).

Clegg ise organizasyon teorileri konusunda modernizmin tezini Max Weber'in çalışmalarında bulabileceğimizi belirtmektedir (Clegg,1991:176). Gerçekten modern organizasyonlar şöyle yada böyle Weber'in bürokratik kompozisyonunun, az yada çok bir harmonizasyonundan ibarettir. Weber ve onun

gibi düşünenler tarafından organizasyonlar, modernitenin büyük bir başarısı olarak kabul edilmektedirler.

Clegg'e göre (1991:176-177) modernite açıkça farklılaşma sürecinin bir ortak düşüncesidir. Özellikle işlerin farklılaştırılması, organizasyonlarda bir dönüm noktasına tekabül eder. Organizasyonların yapmaları gereken işler çok karmaşık hale gelince eskiden olduğunun aksine personelin bütün olayları kolayca kontrol edebilecek bilgiye sahip olmaması sonucunu doğurdu. Böylece işlerin bölümlenmesi, hiyerarşik yapıların da doğmasına sebep oldu. Organizasyonda yapılması gereken işler böyle farklılaşırken ve ayrışırken, modern yönetim ayrılmış ve farklılaşmış işlerin bütünleştirilmesi gereği ile yüz yüze geldi.

Clegg, fordist üretim sürecini - rasyonalizmin bir sonucu olarak-modernist düşüncenin organizasyon üzerindeki etkisi olarak görmektedir (Clegg,1991:178).

Gergen'e göre ise, bilimsel yönetim teorisi , genel sistem teorisi, durumsallık yaklaşımı; bütün bunlar modern organizasyon teorileridir (Hassard, 1993:121). Bu organizasyon yapıları modern paradigmalara; özellikle rasyonalizm temeli üzerinde yükselmişlerdir.

"EPOCHAL" POSTMODERNİZM VE ORGANİZASYON

Giriş kısmında belirtildiği gibi postmodern kavram sosyal bilimlerde iki anlama gelmektedir ve böyle kullanılmaktadır: "Yeni bir devre ait" (epochal) ve bilgi felsefesi bağlamında (epistemological).

"Epochal" postmodernizm kolay anlaşılmaktadır. Kavram post-endüstrizm (endüstri sonrası), post-fordizm (fordist üretim sonrası) 'de olduğu gibi modern üretim biçimi ve organizasyon yapılarının sonrasını ima ederek özellikle, sanayii ihtilali sonrası oluşan yeni toplumsal ve ekonomik yapıların tekrar parçalanmaya yüz tuttuğunu, sadece modern haberleşme ve bilgisayar teknolojileri ile gevşek bir ilişki içinde bulduklarını iddia etmektedir. Bir başka deyişle modern paradigmalara oluşturmuş olduğu toplumsal ve ekonomik yapıların yine modernizmin ürünü olan bilgisayar ve haberleşme teknolojileri ile yıkılmaya yüz tuttuğunu söyleyerek modernizmin kurtuluşunu arayan bir düşünceyi ima etmektedir (VVelge ve Haltbrugge, 1999:309).

"Epochal" bağlamda postmodern organizasyonların ne olduğu ve ne olmadığı konusunda Clegg'in değerlendirmelerini şöyle belirtebiliriz. Clegg'e göre felsefi anlamda postmodernizmin, organizasyon teorileri ya da organizasyonların kendileri için söyleyeceği bir şey yoktur. Postmodern organizasyonlar değişime ve

çağın hızına ayak uyduracak organizasyonlardır. Clegg'e göre; postmodern organizasyona örnek olarak Japon şirketleri alınabilir (Clegg, 1991:177). Postmodern organizasyonları anlayabilmek için özellikle 1980 Nerden sonra ortaya çıkan "Post-fordist" ya da "fujit-suit" olarak adlandırılan yapıya bakmak gerekmektedir (Clegg, 1991:180).

Postmodernist organizasyon çok fazla organik, daha az farklılaşmış (işler daha az bölünmüş) bir organizasyon olmaktadır. Modern organizmaların bürokratik yapılarının aksine postmodern organizasyon esnektir. Modernist organizasyon teknolojik determinizme dayanırken, postmodernist organizasyon teknolojik seçime dayanır (Clegg, 1991:181).

Clegg modern ve Postmodern organizasyonlar arasındaki farkları şöyle belirtmektedir (Clegg, 1991:203).

	Modern	Postmodern
Amaçlar, Stratejiler, Temel Fonksiyonlar	Spesifikleşme	Yayıma
Fonksiyonel Diziliş	Bürokrasi/hiyerarşi	Demokrasi/Pazar
Koordinasyon ve Kontrol * İç Çevrede * Dış Çevrede	Güçlendirilmemiş Bırakınız yapıları	Güçlendirilmiş Endüstriyel Politika
Sorumluluk ve Rol İlişkileri	Organizasyon İçi	Organizasyon Dışı
Beceri Formasyonu	Esnek değil	Esnek
Planlama ve Haberleşme	Kısa Vadeli Teknikler	Uzun Vadeli Teknikler
Başarı Değerleme ve Ödüllendirme	Bireysel	Toplumcu
Liderlik	Güvenmeyen	Güvenen

Clegg postmodern organizasyon nitelemesinde bulunurken yukarıdaki tabloda demokratik karakteri Postmodern organizasyonun nitelikleri içinde saymakta, ancak Japon organizasyonlarındaki itaatin, ömür boyu istihdamın ağır bastığı feodal özellikleri görmezden gelmektedir. İsveç firmalarında ise endüstriyel demokrasinin yükselmekte olduğunu söylemektedir (Clegg, 1991:180-182).

EPİSTEMOLOJİK POSTMODERNİZM VE ORGANİZASYON

Postmodernizmin ne anlama geldiği hususunda bir tanım birliği yoktur, ancak, Postmodernizm deyince herkesin aklına Lyotard tarafından ortaya konulan meta anlatı (meta söylem) gelmektedir. Lyotard "Postmodern Durum" adlı kitabında kendi tanımladığı biçimde meta söylemi modernle ilişkisini de kurarak şöyle belirtmektedir (Lyotard; 1994:11-12).

" Bilim her zaman anlatılarla çatışma içinde olmuş; bilim ölçütü tarafından yargılanan anlatıların çoğunluğunun masal olduğu görülmüştür. Ancak bilim, kendisine yararlı düzenlilikleri koymakla sınırlandırmadığı ölçüde ve hakikati aradıkça kendi oyununun kurallarını meşrulaştırmakla yükümlü kılınmıştır. Bilim böylece kendi konumuna bağlı olarak bir meşruluk söylemi üretmekte, bu söylem felsefe olarak adlandırılmaktadır. Modern terimini kendisini, bu tür Tin'in (ruhun) diyalektiği, anlamın yorum bilgisi, rasyonel yada çalışan öznenin özgürleşmesi yada zenginliğin yaratılması gibi temel anlatılara açık başvuruda bulunan bir meta söyleme gönderme yaparak meşrulaştıran herhangi bir bilimi belirlemek olarak kullanacağım.... Ekstrem olanı basitleştirmek amacıyla postmoderni meta anlatılara yönelik inançsızlık olarak tanımlayacağım. Bu inanmazlık kuşkusuz bilimlerdeki ilerlemenin bir ürünüdür. Ancak bu ilerlemedir ki, akabinde inanmazlığı öngörür".

Postmodern bilgi felsefesi kelimelerin, kavramların konuşmakta olduğumuz ortak dil tarafından kurgulandığını, bizim dünyayı sadece dilimizin bu özel formları ile bilebildiğimizi, bunun ise bir dil oyunu (language-game) olduğunu, ayrıca bu dil oyununun devamlı değişerek, elimizin altından kaydığını ve dolayısıyla gerçekliği (hakikati) bu şekilde kavrayamayacağımızı ileri sürmektedir (Lyotard; 1994:29-31).

Lyotard'a göre kapitalizm, marksizm, aydınlanma düşüncesi; bunların hepsi birer dil oyunudur, meta söylemdir ve bunlara inanılmamalıdır.

Lyotard tarafından "meta anlatılar" olarak tanımlanan bu anlatılar, tarihi ve kültürel çeşitliliğe yeterince özen göstermezler ve kuramcılar kendi çağını, toplumunu, kültürünü, sınıfını, anlayışlarını evrenselleştirmektedirler (Serdaroğlu, tarihsiz:22).

Lyotard'ın dışında postmodernizmin köşe taşları olan bazı düşünürlerin yaklaşımlarına bakmak, postmodernizmi anlamak hususunda ufuk açıcı olacaktır. Bu noktada Jean Baudrillard, Frederic Jameson ve Jacques Derrida'yı (Serdaroğlu, tarihsiz:22; Hassard, 1993:122-126) ele almak yeterli olacaktır.

Jean Baudrillard: Bir bakıma postmodernist düşüncenin yaratıcısı olarak kabul edilebilecek olan Baudrillard 1980'lere kadar postmodernizm şeklinde bir kavramlaştırmaya gitmemiş olsa da, 1960'ların ve 1970'lerin başındaki çalışmaları; tüketim toplumu ve bu toplumda göstergelerin, medya ve medya iletimlerinin çoğalması, çevrenin tasarımı ve sibernetik sistemlerin gelişimi, günümüz sanat ve göstergeleri üzerinde postmodernist temalar ihtiva etmektedir (Zeka,1990:7). Baudrillard çalışmalarında bilimde kesinlik ilkesini hedef alarak, "gerçeklik" ilkesinin yerine "benzeşim" (simulation) ilkesini geliştirmiştir. O'na göre artık günümüzde gerçeğe tam anlamıyla uyan bir dünya yoktur. Sadece gerçeği yeniden üretmeye yarayan çeşitli benzeşim modelleri vardır (Serdaroğlu, 1995: 60-61). Ayrıca Baudrillard'a göre üretim ve sanayi kapitalizminin egemenliğindeki modernite, metalaşmanın infilak edip saçılması (explosion), mekanikleşme, teknoloji, mübadele ve piyasa ile nitelenirken, postmodern toplum tüm sınırların, alanların, yüksek ve aşağı kültür, görünüş ve gerçeklik arasındaki ayrımların bittiğini gösterir (Kellner, 1988:231).

Frederic Jameson: Jameson postmodernizmi "geç kapitalizmin kültürel mantığı" olarak tanımlamaktadır. Jameson postmodernizmi kültürel ve felsefi zeminden toplumsal zemine doğru kaydırarak, postmodern dünyanın görünüşleri hakkında özgül iddialarda bulunarak bir büyük anlatı biçimini, totalleştirici bir toplum kuramı biçimini reddetmesine rağmen, Marksizan ana anlatı içinde uygun bir yere koyarak sınıflandırmakta, sektörel yada bölgesel teoriler olarak güncelleştirmektedir (Kellner, 1988:250-251). Dolayısıyla Jameson, Lyotard'ın aksine ana eksenini Marksizm olan yeni bir meta anlatı sunmaktadır.

Jacques Derrida: Yapı bozumculuk (Deconstruction) ve Postyapısalcılık: Derrida postmodernist yaklaşıma Lyotard'la birlikte en büyük katkıyı veren düşünürdür. Derrida'nın temsil ettiği post yapısalcılık, anlamın orijinal bir özünün ve istikrarının olmadığını söyler. Temel yoktur, zemin yoktur. Yapının bu durağan olmayan niteliğinden dolayı anlam reddedilebilir. Bu görüş özellikle anlamın evrensel olduğunu, doğrusal ilerleme düşüncesini iddia eden aydınlanma düşüncelerinin zayıflamasında etkili olmuştur. Bu düşünceler modern paradigmadaki bilginin meşruiyetinin bütün imkanlarını tahrip etmiştir. Modern bilginin dışarıdan olguların bazı durgun biçimlerini ifade ettiği varsayılmaktadır. Modern bilgi, yorumlar üzerinde bir münakaşaya da açıktır. Daima yazarın bilgisine müracaat etmek mecburiyeti vardır. Birisi burada yazarın maksadı nedir, ne kastetmiştir diye daima sorabilir. Post yapısal perspektiften, otoritenin nosyonu, anlamın kararlılığının dayanağı bakımından kuşku taşımaktadır. Otoritenin maksadı hakkında şüphecilik, modern felsefenin öznellik nosyonundan çıkartılmış postmodern bir eleştiridir. Modernist felsefe insanın otonom bir özne olduğunu, onun ilgilerinin ve arzularının diğerlerinin ilgi ve arzularından bağımsız olduğunu kabul eder (Calas ve Smircich, 1999:652-653).

Postyapısalcılık için yazarın pozisyonu, anlam ilişkileri açısından da bir sorun oluşturmaktadır. Yazar çalışmasını diğerleri için meydana getirmektedir. Çalışma yazarın elinden çıktığı andan itibaren bir kamuoyu dokümanı haline gelmektedir. Yazarın bulunduğu statü yine yazarın içinde bulunduğu ilişkilere dayanmakta ve buna göre okunmaktadır. Çalışma sadece diğerleri tarafından okununca bir anlam kazanmaktadır ve yazar bir defa diğerleri arasında bu konumu elde edince iyi yada doğru bir yazar olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca düşünme biçimi yazarın çalışması hakkındaki yorumcular tarafından üretilmekte, yazarın bu yorumlayıcılara cevaplarını da ihtiva etmektedir. Bu durum orijinal metnin anlamı üzerinde bir son verme, yazarın ürettiklerine daha çok başvurma ve asla anlamı yakalayamamayı ortaya çıkarmaktadır. Yani anlam için sağlam bir zemin yoktur(Calas ve Smircich, 1999:653-654; Serdaroğlu, tarihsiz:25-26)

Dil ile oluşan bilgi, yapısalcılığa ve geç kapitalizme giden yolu açmıştır. Dil, farklılaşmanın (differentiation) bir sistemidir. Şayet biz nasıl söyleriz, ne söyleriz tarzında baktığımızda daima yazdıklarımız ve yazmadıklarımız, konuştuğumuz ve konuşmadıklarımız arasında bir seçim yapıyoruz demektir. Fakat bu seçimle aynı zamanda "biz" ve "öteki" şeklinde bir farklılığı da söylemiş oluyoruz. Bir başka deyişle biz (veya herhangi birimiz) yazı yazdığımızda bir dil oyunu ile meşgul olmaktayız: Hakikaten yazı hiyerarşik bir düzeni oluşturmaktadır. Yazı gösterilmek istenileni görülür, gösterilmek istenmeyen görülmeyen yapmaktadır (Calas ve Smircich,1999: 654). Kısaca yazı bir illüzyon oluşturmaktadır. Böylece biz bir seçim yaparak bir metni belirli bir topluluk içinde okunabilir kılarak, metni bu okuyucu kitlesi için okunmaz kılacak olan diğer şeylerden hiç söz etmeyiz. Bazı kavramlar (kelimeler) yerine diğerlerini kullanarak bu döngüye devamlı katkı sağlarken, içinde bulunduğumuz alanın dil imkanlarını kullanıyor, diğer alanları dışlıyoruz.

Bütün bu analizlerden şu sonucu çıkarabiliriz; metni oluştururken seçtiklerimiz, seçmediklerimiz, yazdıklarımız, yazmadıklarımız bunların hepsi "güç" kavramıyla ilgilidir. Biz kimiz, kendimizi nasıl biliriz, diğerlerine ne söylemeliyiz vb. gibi bütün bu üretimler ve etkiler bizim gücümüzü oluşturmaktadır (Calas ve Smircich,1999: 655-656).

Şu ana kadar temas edilen noktalardan postmodernist yada post yapısalcı felsefenin temel dayanak noktalarını; meta anlatıların sonu, dil oyunu, bilginin meşrulaştırılması ve anlam için sağlam bir zemin olmayışı düşünceleri etrafında topladık. Buraya kadar anlatılanlardan modernizm ve postmodernizmin temel özellikleri şu şekilde verilebilir (Povver, 1993:122).

	<u>Epistemoloji</u>	<u>Sosyal Organizasyon</u>
Habermas (Modernizm)	a) Farklılaşmış Mantıksal Yapı *Teknik ilgi *Pratik İlgi *Özgürlük	Sosyal Organizasyonlar Tarafların Konuşarak Birbirlerini Etkiledikleri Yapılar Olarak Anlaşılır
	b) Haberleşme Teorisi *Bütün metodik ilkelerin temeli diyalog (Habermas 1979)	Konuşmalarda ve Beklentilerde Rasyonel Bir Temel
Liotard (Postmoderniz.n)	Mantığa Aykırılık - İstikrarsızlık Arayışı Metodolojik Anarşi -Kuhn (1970) -Fayereband (1975)	Sosyal Organizasyon Dil Oyunları ile Basitleştirilemez bir Çoğulcu- luktur Uç Noktaların Problemini Üretme

Epistemolojik anlamında postmodernizmi daha anlaşılır yapabilmek amacıyla aşağıdaki önermeleri verebiliriz (Demir, 1997:133).

- Ruhun diyalektiği, işçilerin kurtuluşu (Marksizm) sınıfsız toplum (komünizm) insanlığın ilerlemesi (doğrusal ilerleme düşüncesi) kalkınma, aydınlanma vb. gibi büyük öyküler içeren açıklama biçimlerine karşı çıkılmalıdır.
- Homojen toplum ancak baskı yoluyla kurulabilir. Dolayısıyla böyle bir toplum ideali taşıyan tüm yaklaşımlara karşı, mücadele verilmelidir.
- Hiç kimsenin elinde toplumun bütününde zaman ve mekandan bağımsız olarak ne olup bittiğini açıklayacak evrensel ne bir teori ne de dil sözkonusudur. Çünkü dil ile toplum iç içedir. Özne nesneden, kişi toplumdan soyutlanarak algılanamaz. Modern bilimin nesnellik iddiaları geçerli değildir.
- Tüm insanları kapsayacak meta söylemler yoktur.
- Küçük anlatılar büyük anlatılara tercih edilmelidir; doğruluk/yanlışlık ayrımı yerine küçük/büyük anlatı ölçülerine göre değerlendirme yapılmalıdır.

- Anlatıların cazibelerine kapılarak tarih felsefesi ve devlet politikası yapılması tehlikelidir.
- İnsanlığın kurtuluşu için büyük anlatılar üretmek yerine, yerel değerlerle sınırlı anlatılara yönelinmelidir.
- Evrensel (ve uniform) değerler oluşturmak uğruna özgünlükler ve özgürlükleri yok etmek yerine, insan ve toplumların benzeşen özelliklerinden ziyade farklılaşan özellikleri bilime konu edilmelidir.
- İnsanlara yol gösterecek tek bir soyut akıl kategorisi işlevsel değildir. Akıl da deneyim de tek tek insanlarla anlam kazanır. Bu yüzden temel akıl kategorisi arkasına saklanarak totaliter söylemler üretilmemelidir.
- Emprisizmin ve rasyonalizmin yaptığı gibi gerçekliğin bilgisi nihai özlere veya temellere indirgenemez. Bu yüzden indirgemeciliğe, özcülüğe ve temelciliğe karşı direnmek gerekir.

Sonuç olarak epistemolojik postmodernizm, modern olana karşı içten ve kararlı tepki içeren, kesin iddialara kuşkuyla bakan, ne ileri sürdüğünden ziyade neyi yadsıdığıyla karakterize edilebilen bir umutsuzluk halinin ideolojik formasyonudur (Demir,1997:134).

POSTMODERN EPİSTOLOJİ VE ORGANİZASYON

Buraya kadar anlatılanları (epochal olanı hariç) organizasyon teorilerine katkısı ya da yönetim organizasyon çalışmalarına sağladığı perspektif var mıdır? Varsa bunlar neler olabilir? Bu sorunun cevabı postmodern organizasyon çalışmalarında araştırılmış ancak, "efradını cami ayyarını mani" bir sonucun ortaya çıkmadığı görülmüştür(Power,1990:109-124; Hassard,1993:III-138; Hassard ve Parker,1994; Clegg,1991:176-206; Calas ve Smircich, 1999:649-666; Welge ve Holtbrugge,1999: 305-320; Kilduff ve Mehra, 1997:453-481).

Bununla birlikte bir derin düşünme etkisi yaratmak maksadıyla John Hassard'ın (1993) "Sociology and Organization Theory: Positivism, Paradigms and Posmodernity" isimli kitabından aşağıdaki paragrafları uygun gördük. Böylece belki okuyucu ile birlikte düşünürüz diye umuyoruz. Hassard, J.K.Gergen'in (1989,1992) çalışmalarına dayanarak organizasyon çalışmalarına perspektifler sunmaya çalışmaktadır; Orta yol (epochal ile epistemolojik arasında) olarak adlandırdığı değerlendirmeleri şu şekilde belirtmektedir.

Gergen, Derrida ve Lyotard tarafından analizlerinde ortaya konulan üç kavram etrafında dolaşmıştır. Bunlar "difference", "reflexivity" ve "decentred" olmaktadır(Hassard: 136-137)

Organizasyonel güç analizi için Gergen, postmodernizmin yöneticiler için şimdiye kadar kullanageldikleri rasyonel uygun söylemlerde bir anlam kaymasına sebep olduğunu iddia etmektedir. Derrida'nın tartıştığı biçimde bir kelimenin anlamının farklılaşmış başka kelimeler olmadan üretilmeyeceğini, "différance" kelimesinin gücünün organizasyonlarda o anda oluşan ya da birleştirilmiş iş görme süreçlerindeki güç ilişkilerinin yansımından ibaret olduğunu söylemektedir.

Postmodernizm, organizasyonlarda güç (organizational power) ilişkileri içinde her gün kullanılmakta olan kelimelerin açıkça anlaşılmasını, görülmesini sağlayan net bir harita sunmaktadır. Organizasyonlarda kullanılan kelimeler bir çok başka kelimenin izini taşımaktadır ve bu bağlamda kullanılmaktadır. Buna göre ifadeler organizasyonlarda organizasyonel akılcılığının basit birer parçası olarak görünmektedir.

Derrida'dan çıkarttığımız gibi; her önerme kendi karşıtını da imâ eder. Başka bir deyişle tasdik etmekle biz önemlilik derecesi içinde bir sıralama yapıyoruz ama bu aynı zamanda kendi imkanlarını da içeriyor. Bu sürecin, orijinal önermeleri çözümlenmek için yaptığı her teşebbüsün karşısında bir başka şifrelenmiş çözümlenmesi gereken yeni kelimelerle karşılaştığını söylemektedir. Bu şifrelemeler gerçekte bir dinleyici tarafından sınırlanıncaya kadar kesin de değildir. Bir konuşmacı önemli olabilir, fakat bir destek dinleyicinin formu içinde anlamın kararlaştırılmış olması için gereklidir. Önermelerin faili "de-centred" öznedir aynı zamanda. Bir organizasyonda bir yöneticinin kelimeleri, yazarı olmayan metinler gibidir; bir hareket dizini içinde kelimeler bir defa oluşturuldu mu yönetici anlamı kontrol etmeyi durdurur. Onlar (kelimeler) toplumun malı olmuştur. Yöneticinin davranışlarının rasyonelliği meslektaşlarının (iş arkadaşlarının) ve astlarının tepkilerine bağlıdır. Bunun için onlar yöneticinin önermelerinin yorumlanmasını sağlar. Yöneticinin kendileri asla rasyonel değildir. Aksine onların rasyonelliği kolektif davranışın bir ürünüdür.

Postmodern organizasyonel güç (power) teorisi, ayrıca bizlerin gücünün sadece diğerlerinin hareketleri (davranışları) ile oluştuğunu söylemektedir. Yani sosyal desteklerle oluşmaktadır. Bu teori yöneticilerin kendi talimatlarının akibetini kontrol edemediklerini de söyler. Bunun yerine gücün karşılıklı sosyal dayanışmanın özü olduğunu, onun da tanımlanmış, belirlenmiş eylemlerin koordinasyonu tarafından etkilenmekte olduğunu belirtir.

Ayrıca teori alt birimlerin güç elde ederek aynı zamanda kendi çöküşlerine de katkı sağladıklarını ileri sürmektedir. Bir fonksiyon ya da departman kendi içinde güçlü hale gelirse, organizasyon tamamen ölmüştür. Lokal düzeylerde güç başarısı aynı zamanda gücün reddini de ihtiva eder, böylece organizasyonlar kendilerini güçlülük yada güçsüzlük arasında dinamik bir gerilim üzere sürdürmek için anlama ihtiyaç duyar. Tam bir uyum bir organizasyonda onu tehdit eder, bunun için organizasyonel canlılık (hayatîyet) farklılaşma süreçlerinin yenilenme-

sine bağlıdır. Bu gerçek sadece organizasyon içi ilişkiler için değil, organizasyonlarla onun çevresi tarafından kapsanan unsurları için de geçerlidir.'

Bu analiz bizi modernist olandan uzaklaştırmaktadır. Büyük modernist anlatı bizim aklın uygulamaları ve nesnellik ile gelişmeyi başaracağımızı ileri sürmektedir ki bu düşünce postmodernist yaklaşımda reddedilmiştir. Aynı şekilde pürüzsüz işleyen makine gibi ideal olarak tasavvur edilen organizasyon düşüncesine de hatalı ve tehlikeli olarak bakmaktadır. Organizasyonel güç teorisi organizasyonun hayatiyetinin karışıklığın (şaşkınlığın) etkisine bağlı olduğunu savunmaktadır.

SONUÇ

Posmodernizm modernizme ve onu üreten paradigmalara tamamına bir başkaldırıyı simgelemektedir. Bu yönüyle yıkıcı, inkar edici bir karakter arz etmektedir. Ancak aydınlanma düşüncesinden bu yana dünyayı inşa eden başta pozitivism ve rasyonalizm olmak üzere bütün paradigmalara insanlığı mutlu etmede ve "mutlak gerçekliği" bulmada başarısız olduğunu söyleyerek, bütün meta anlatılara karşı savaş açmaktadır. Bunu yaparken mevcut bütün yapıları temelinden sarsmaya yönelik hamleler yapmaktadır. Meta anlatılara savaş açan meta anlatısı olmayan bir meta anlatı (anarşi) sunmaktadır.

Postmodernizm felsefi bir eksersiz olarak, hayli geniş hareket alanları sunmakta ancak, bu idman, kuralları belli olmadığı için saçma sapan olmaktadır, fakat konuyla ilgilenenlerin düşünce ufuklarına yeni zenginlikler kattığı da söylenmelidir.

Postmodern perspektifin organizasyon çalışmalarına katkılarına gelince; bu konuda somut birşeyler söylemek pek mümkün olmamakla birlikte özellikle organizasyonel güç ilişkilerine getirdiği yaklaşımlar ve yöneticinin meşrulaştırımı konusunda farklı yaklaşımı dikkate değer görünmektedir.

KAYNAKLAR

- ARMAĞAN, Mustafa (1995), Gelenek ve Modernlik Arasında, İnsan Yayınları, İstanbul.
- BOUY, Hayri S. (1996), Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara.
- CALAS, Marta B. ve SMIRCICH, Unda (1999), " **Post Postmodernism ? Reflections and Tentative Directions**", Academy of Management Review", 1999(24), s.649-670.

Kamu-İş; Cilt: 6 Sayı : 2/2001

CLEGG, Stewart R.(1991), Modern Organizations, Sage Publications, London.

DEMİR, Ömer (1997), Bilim Felsefesi, Vadi yayınları, Ankara.

GERGEN, K.J. (1989) "**Organization Theory in the Postmodern Era**", Paper Presented at "**Rethinking Organization Conference**", Lancaster, September.

GERGEN, K.J. (1992), "**Organization Theory in the Postmodern Era**", in M.Reed and M.Hughes (eds) (1992).

GIDDENS, Anthony (1992), Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

HASSARD, John (194), "**Postmodernizm and Organizational Analysis: an Overview**", Postmodernizm and Organizations içinde, (Der: John Hassard ve Martin Parker), Sage Publication, London.

HASSARD, John (1973), Sociology and Organization Theory: Positivism Paradigms and Posmodernity, Combridge University Press, London.

JEANNIERE, Abel (1994), "**Modernite Nedir?**", Modernite Versus Postmodernite içinde, (Der: M. Küçük), Vadi Yayınları, Ankara.

KELLNER, Douglas (1994), "**Bazı Meydan Okumalar ve Sorunlar**", Modernite Versus Postmodernite içinde, (Der: M.Küçük), Vadi Yayınları, Ankara.

KILLDUF, Martin ve MEHRA Ajay (1997). "**Postmodernism and Organizational Research**", Academy of Management Review, 1997 (22), s.453-484.

LASH, Scott (1994), "**Weber ve Günümüz Toplumsal Teorisi**", Modernite Versus Postmodernite içinde, (Der: M.Küçük), Vadi Yayınları, Ankara.

LYOTARD, J.F.(1994), Postmodern Durum, (Çev: Ahmet Çiğdem), Vadi Yayınları, Ankara.

POVVER, Michael (1993), "**Modernisin. Postmodernism and Organization**", The Theory of Philosophy of Organization içinde. (Der: J.Hassard, D.Dym), Rautledge, London and New York.

SERDAROĞLU, Ufuk (Tarihsiz), Feminist İktisatın Baskısı (Postmodernist mi?), Sarmal Yayınları, İstanbul.

Kamu-İş; Cilt: 6 Sayı: 2/2001

WELGE, Martin K. Ve HOLTBRUGGE, D. (1999), "**International Management Under Postmodern Conditions**", Management International Revviev, 1999(4).S.305-320.

YILMAZ, Aytakin (1996), Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar, Vadi Yayınları, Ankara.

ZEKA, Necmi (1990), Postmodernizm : Jameson, Lyotard,Habermas, Kıyı Yayınları, İstanbul.